

ЎҒИРЛИК ЖИНОЯТИНИНГ КРИМИНАЛИСТИК ТАВФСИФИ

Суюнов Шахзодбек Шовкатович
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
“Тергов фаолияти” кафедраси ўқитувчиси

Бобомуратов Жаҳонгир Илҳом ўғли
ИИВ Академияси 3-ўқув курси
319-гуруҳ курсанти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақола орқали муаллиф ўғрилик жиноятининг криминалистик тавфсифини, ўғрилик жиноятини жинойий-ҳуқуқий таҳлилини, юридик адабиётларда кўрсатилган мавзуга оид келтирилган жумлаларни кўрсатиб ўтиб мавзунини илмий таҳлил қилган.

Калит сўзлар: моддий зарар, маънавий зиён, эквивалент, яширин равишда талон-тарож қилиш, квалификацияси, сахналаштирилиб кўйилиши.

АННОТАЦИЯ

Посредством данной статьи автор показывает криминологическую характеристику преступления кражи, уголовно-правовой анализ преступления кражи, приговоры, относящиеся к теме, упоминаемой в юридической литературе и проанализировал тему научно.

Ключевые слова: материальный ущерб, моральный вред, эквивалент, тайный разбой, квалификация, инсценировка убийства.

ANNOTATION

Through this article, the author shows the criminological description of the crime of theft, the criminal-legal analysis of the crime of theft, the sentences related to the topic mentioned in the legal literature and analyzed the topic scientifically.

Key words: material damage, moral damage, equivalent, secret robbery, qualification, staged murder.

Ўзганинг мулкини яширин равишда талон-тарож қилиш ёки ўғрилик иқтисодий соҳасидаги энг кенг тарқалган жиноятлардан биридир. Талон-тарож қилишнинг барча шакллари ичида ўғрилик жинояти содир этилиши усули жихатидан энг хавфи камроғи деб топилиши мумкин: унда жисмоний ёки рухий тасир этиши қўлланилмайди; айбдор уни содир этишда ўзидаги ваколатлардан ва мол-мулкни эгаллашда алдашдан фойдаланмайди. Айбдор ҳуқуқа хилоф ва

яширин равишда, яни бошқа бошқа шахслардан яширин холда мулкдорнинг хохиш-иродасига қарши ўзганинг мулкни ўзлаштиради ва уни узининг мулки сифтида тассаруф эта бошлайди. Бироқ ўғирлик, статистика кўрсатишича, ўзганинг мулкни талон-тарож қилишнинг энг кенг тарқалган усулидир ва бунинг ижтимоий хавфлилигини оширади. Ўғирлик жиноятининг объекти ўзганинг мулкидир. Мулк сифатида фақатгина ихтиёрий ҳолатдаги ва шаклдаги, иқтисодий қийматга эга булган товар-моддий бойликлар, шунингдек нархнинг умумий эквиваленти сифатида, махсус товар сифатида, бошқа турдаги мулк нархини акс этирувчи пул хисобланиши лозим.

Шуни такидлаш жоизки, ўғирлик учун узганинг эгалигида булган мулкни олиб қуйиш хосдир. Бироқ ўғирлик айбдорнинг мулкка нисбатан тасаруф этиш ва фойдаланиш ҳуқидан ташқари бошқа муайян ҳуқуқи булган мулкни ўғирлаш ва ва эгаллашга ҳам қаратилиши мумкин. Бу ерда ишлаб чиқаришда ишчи томонидан вақтинча қараб туришга ташдаб кетилган мулкни, магазинда кийиб куриш учун олинган мулкни ўғирлаш назарда тутилмоқда.

Объектив томонидан ўғирлик узганинг мулкни яширин равишда талон-тарож қилишда ифодаланади. Талон-тарож қилишнинг яширинлиги деганда, жиноят молмулк эгаси ёки мол-мулк ишониб топширилган ёхуд ихтиёрида турган шахсга сездирмасдан ёки мулдор ёхуд мол-мулкнинг талон-тарож қилинишидан манфатдор булмаган бошқа шахслар йуқ вақтида содир этилиши тушинилади. Бироқ барча ҳолатларда талон-тарожни яширин деб хисоблаш учун, ўзаро боғлиқ булган иккита : объектив ва субектив мезонни тахлили қилиш ва баҳолаш лозим. Талон-тарож қилиш усулини баҳолашнинг объектив мезони шундан иборатки, мол-мулкни очикдан-очик талон-тарож қилиш атрофдаги шахсларнинг кўзи олдида содир этилган булсаю, атрофдагидар буни англамаса, бу холда қилмиш ўзганинг мулкни яширин равишда талон-тарож қилиш деб хисобланиши лозим. Агар мулк эгаси ёки мол-мулк ихтиёрида булган ёхуд у ишониб топширилган шахс талон-тарож қилиш чоғида ҳозир бўлсаю, аммо талон-тарож содир бўлаётганини тушиниб етмаса, шахснинг қилмиши ўғирлик деб квалификация қилинади.

Ўғирлик бугунги кунда энг куп тарқалган жиноятлардан биридир. Ўғирликнинг криминалистик тафвсифи ушбу жиноятларнинг энг мухим белгиларини, жиноят содир этилган шарт-шароитни, содир этиш усулини, уни содир этишга мойил булган шахслар ҳақидаги маълумотлар йиғиндисини ўз ичига олади ва тергов қилишда самарали натижаларга эришишни таъминлайди.

Ўғирлик жиноят ишлари буйича аниқланиши лозим булган ҳолатларга қуйидагилар киради:

- 1) Ўғирлик жинояти ҳақиқатдан содир этилганлиги;

- 2) Ўғирлик жиноятининг содир этилган жойи (корхон, муассаса, ташкилотларнинг аниқ номи ва жойлашган жойи, жабрланувчининг манзили) вақти ва қўлланган усули;
- 3) Ўғирланган мулк кимга тегишли эканлиги корхона, муассаса, ташкилот ва фуқоролар);
- 4) Аниқ нима ўғирланганлиги, ўғирланган мулкнинг белгилари, сони ва нархи;
- 5) Ўғирлик жиноятини содир этишда қандай техника воситалардан фойдаланганлиги;
- 6) Ўғирлик кимлар томонидан содир этилганлиги, иштрокчилар ва уларнинг вазифалари;
- 7) Ўғирланган мулк кимга берилган ёки сотилганлиги;
- 8) Келтирилган зарар миқдори;
- 9) Ўғирлик жиноятининг содир этилишига олиб келган сабаб ва ҳолатлар;
- 10) Келтирилган моддий зарарни қоплаш учун қандай чора тадбирлар кўриш талаб этилиши.

Ўғирлик жинояти содир этилган жойнинг манзили, жабрланувчи, мансабдор шахслар, қоровул, гувоҳ, суриштирув органлари вакиллари берган маълумотлардан аниқ куратилган булади. Ўғирлик жиноятининг содир этилиши вақти, усули ва бунда қандай техника воситалардан фойдаланганлиги воқеа жойини кўздан кечиришда аниқланади, шунингдек Ўғирлик жиноятининг тергашда аниқланиши лозим булган барча ҳолатлар дастлабки тергов ҳаракатларини ўтказиш даврида аниқланади.

Ўғирлик жиноятини тергов қилишда ўғирлик сахналаштирилиб қўйилиши, яъни ўғирлик жиночти содир этилмаган булса-да, хонодонларда, дўкон ва давлат мулки сақланадигон омборларда мазкур жиноят содир этилиши билан боғлиқ ҳолат, вазият яратилади. Воқеа жойини синчиковлик билан кўздан кечирганда бундай муғомбирликни фош этадиган асосларни топиш мумкин. Масалан: эшик ичга ўрнатилган кулфни бузишдан қолган излар ташқаридан эмас, ичкаридан топилиши, дукон деворида ҳосил булган тешик ташқаридан эмас, ичкаридан қўйилганлиги кўрсатувчи белгилар мавжуд бўлса ёки жабрланувчидан ўғирланган буюмларнинг ранги, ўлчами, маркаси, номи, тузилиши қандайлиги сўралганда аниқ жавоб бера олмаслиги ўғирлик жинояти сахналаштирилгандан далаолат беради. Терговчи жабрланувчини сўроқ қилаётганда бундай ҳолатларга ҳам жиддий эътибор қаратмоғи лозим.

Ўғирликларни криминалистик тавсифлашнинг асосий таркибий элементлари қуйидагилардан иборат:

- жиноий тажовузнинг бевосита предмети;
- содир қилинган жиноятнинг вақти, жойи ва бошқа ҳолатлар;
- ўғирлик содир этиш усуллари;
- воқеа содир булган жиноятчилар қолдирадигон типик излар;
- жиноятчининг шахси ҳақидаги маълумотлар.

Одатда пуллар қимматбаҳо металлдан ясалган буюмлар, ахбароткоммуникация воситалари, кийим-кечаклар, автомобилотранспорт воситалари ва бошқа жиноий тажовузнинг бевосита предметлари ҳисобланади.

Биоларда нарса ўғирлашда омборлар, дўконлар ва моддий буюмларни сақлаш ҳамда сотишга мўлжалланган бошқа жойлардан; фуқороларнинг хонодонлари, дала ховлилари, гаражлари, омборхоналари ва бошқа иморатлардан; мехмонхоналар ва модалар уйдан; вокзаллар ва поездлар ва бошқалардан ўзганинг мулкини яширин равишда талон- тарож қилиш асосан содир этилади.

Одатда хонодонларда, хусусий уйлардан нарса ўғирлаш кундузи, омбор, гараж, дукон кабилардан нарса ўғирлаш эса кечаси содир этилади.

Ўғирликни содир этиш усули криминалистик тавсифининг асосий, марказий элементи ҳисобланади, чунки у жиноятни тайёрлаш, амалга ошириш ва яшириш буйича жиноятчиларнинг харакактларини ягона ниятда бирлаштиради. Зеро, жиноятчиларнинг жиноий тажовуз обектига киришда қўлланган усулларни аниқлаш муҳим аҳамиятга эга. Моддий қиймат ва пул воситалари сақланаётган бинога, турар жойга киришнинг энг кўп тарқаладиган усуллари қуйидагилардир;

- қулф ва бошқа тўсиқларни бузиш;
- ром ёки унинг ойнасини чиқариб қуйиш;
- пол тагидан кавлаб кириш;
- девор ёки шифтни тешиб кириш;
- тўсиқларни элктар пайвандлаш аппаратлари ёрдамида бузиш.

Бино ва автомобиллардан нарса ўғирлашни икки гуруҳга ажратиш мумкин:

А) техник воситалар (танлаб олинган, ясалган калитлар, очгичлар, асбоблар) ни қуллаб содир этиладиган ўғирлик;

Б) кириш осон бўлган жойлардаги (очик деразалар, қулфланмаган эшиклар, қаровсиз қолган автомобиллар) нарсаларни ўғирлаш;

Жиноятчилар бинога эшикни қийшайтириш, бузиш эшик қулифига калит танлаш, девор ёки эшикни тешиш, кавлаш каби юллар билан киришлари мумкин.

Типик излар ва бошқа манбалар хақидаги маълумотлар ўғирликларни криминалистик тавфсифлашнинг муҳим элементи ҳисобланади. Ўғирлик содир этишда из ҳосил булиш механизими жиноятчининг атрофдаги моддий муҳит билан ўзаро мунасобати характеридан келиб чиқан ҳолда юзага келади. Одатда, воқеа содир булган жойда қўл, оёқ излари, сўлак юқи булган сигарета қолдиқлари, кийм ва пойабзаллар микроқисимларидан намуналар, хид излари, жиноят қуроллари, бузиш қуроллари (кесиш, қийшайтириш, арралаш, ўйиш, транспорт воситалри ва бошқаларнинг) излари қолади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. [http:// lex.uz](http://lex.uz) (Национальная база законодательства Республики Узбекистан)
2. 18.04.2017 йилдаги “ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чоратadbирлари тўғрисида”ги ПҚ 2896 электрон манбаа: Lex.uz сайти <https://lex.uz/docs/-3175732>
3. Jinoyat huquqi Maxsus qism darslik M.X.Rustambayev Toshkent 2018. 10 bet
4. Жиноятларнт тергов қилиш методикаси ўқув қўлланма Р.Р.Шакуров. Тошкент 2013й. 33-36 б.
5. Ўзгалар мулкени ўғрилик, талончилк ва босқинчилик билан талон-тарож қилиш жиноят ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида 30.04.1999 йилдаги Олий суд пленум қарори Манбаа Lex.uz сайти: <https://lex.uz/docs/-1448644>